

AYLIK FIKIR, SANAT VE MESLEK MECMUASI

BİLGİ

AYLIK FIKIR, SANAT VE MESLEK MECMUASI

Cilt : IX

Kasım 1955

Sayı : 104

İÇİNDEKİLER

- Cumhuriyetimizin 33 üncü yıldönümü dolayısıyla bir tarih savunması Dr. Ziya SOMAR
- İşksiz ve Fikirsiz Geçen yıldönümleri BİLGİ
- I. Ziya Gökalp ve Millî Sosyoloji Davamız M. SAMİ
- II. Ziya Gökalp ve Mehmet İzzet S. S. NİZAMOĞLU
- III. Ziya Gökalp Hakkında M. Emin RASİM
- Kemal Atatürk «Avrupanın Hasta Adamı» nın yerine müstakar ve sulhçu bir devlet yarattı A. Langas - SEZEN
- Çifte öğretim dâvası Hakkı PULAT
- Ziya Gökalp hakkında son eseri münasebetiyle Prof. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu ve Sosyolojik çalışmaları S. S.
- Dergiler ve Meslek haberleri ☆☆

Sayısı : 50 Krş.

Abonesi : 5 Lira

Basıldığı Yer :
YENİLİK BASIMEVİ
Çıkışı Tarihi : 26. 12. 1955
İ S. : R. ULTAV
Neşriyatı Fiilen İdare eden :
Dr. Ziya SOMAR

T. C.
Ziraat Bankası

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları
1955 yılı ikramiye plânı tutarı
geçen yıl olduğu gibi şimdilik

1.500.000 Liradır

Bu Zengin Plânda :

Gayrimenkuller, dolgun para ikra-
miyeleri, çeşitli eşya ve ziraat alet-
leri bulunmaktadır.

Fazla izahat için Şube ve
Ajanslarımız emrinizdedir.

DENİZCİLİK BANKASI
Mevduat İkramiyeleri
HER 50 LİRAYA
BİR KURA NUMARASI
Sizde bir hesap açtırınız

B İ L G İ

B İ L G İ Y O L U İ L E B İ R L İ K

Türkiye Muallimler Birliği Tarafından Neşredilir Aylık Kültür Mecmuası

Official organ of the Teachers' Union of Turkey

SAYI : 104

KASIM 1955

Sayısı : 50 Krş.

Tekrar Tarih Karşısında Münevver : II (!)

Cumhuriyetimizin 33 üncü yıldönümü dolayısıyla bir tarih savunması

Dr. Ziya SOMAR

Geçen yazımızda, henüz tam ve (préjugeé)siz bir (Türkiye târihi), bilhassa (Yakın Türkiye tarihi) yazılmamış olduğuna, nedense İnkılâp Türkiyesinin sadece tesadüflerden ve (fevkalâde haller)den yapılmış (zorakî ve sun'î) bir kopya millet teşkil ettiği zahabına işaret etmiş, bunun için tipik bir misal üzerinde duracağımızı bildirmiştik.

Misâl'e girmeden önce, bu eseri çıkaran kitabın şu programına dikkati çekmek isteriz : (Türkiye yayınevi Millî kültür kitapları) başlığını taşıyan bir (millî tarih serisi) vücuda getirilmek isteniyor ve bu tarih serisi : «Millî ruhu yükseltmek bakımından en doğru ve en düzgün bir Türk tarihinin lüzumuna inanan Türkiye yayınevi» tarafından hazırlatılıyor.

Bu seri üç guruptan ibaret olacaktır :

- Doğuşundan itibaren Türk ırklarının yer yüzünde yayılışları
- Osmanlı Tarihi,
- Osmanlılar dışındaki diğer Türklere ait kaynaklar.

İşte bu seriden birisini, İsmail Hâmi Daniş - mend in dört ciltlik Osmanlı tarihi kronolojisi, diğerini de Prof. Zeki Velidi Tugan ın dokuz ciltlik Umumî Türk tarihi teşkil edecektir.

Böyle bir Türk tarihî külliyyatının, bu salâhi - yetli eller tarafından hazırlanması ve bunun (Türkiye yayınevi) elile çıkarılması, gerçekten şükran değer bir himmetdir.

Yalnız, ilk bakışta insanın aklına gelen soru şu oluyor : Türk gençlerinin millî ruhunu yükseltecek bir millî tarih serisi yaparken yakın Türkiye

Tarihini program dışı bırakmak neden icap ediyor? Acaba, bu günkü Türkiye, her hangi bir (Millî tarih) karakterini göstermekten uzak, Türk evlâdını şeref ve iftihar hissile besliyecek cevherden mahrum bir takım uydurma masallarla mı vücut bulmuş-tir?

Buna evet demek nasıl mümkün olabilir ki, tarihimiz eğer bir (Millî karakter) ve (Millî şuur) kazanmışsa, bu, ancak (Osmanlı tabası) olmak temayülü yerine, Türk olarak tarihte kendine has bir varlığa sahip bulunmak iradesinin uyanmasıyla doğmuştur, bu irade ise, en az ikinci meşrutiyetten buyana, fakat bilhassa 1923 sonrası Türkiyesinin inkılâpları içinde kendini bulabilmiş, ifade edebilmiş-tir.

(Millî) kelimesi, sadece günlük bir politika modası olarak kullanılmıyorsa, bir cemiyetin bir (millet) hâline gelmesi ile mâna ve gerçek kazanır. Millet ise, her şeyden önce, (Ziya Gökalp) ın dediği gibi, kavim, aşiret ve sultanî devlet (Etat monarchique) şeklinden çıkmış; tamamıyla demokrat, din hükümlerinden müstakil ve devlet olarak millî hakimiyete bağlı bir hale yükselmiş cemiyet demektir: «Millet teşekküle başlayınca artık sultanî devletle imtizaç edemediği gibi ümmet teşkilâtıyla ve müşterek medeniyetle de itilâf edemez. Binaenaleyh devletin meşrutî ve dine karşı teşrîde müstakil olması ve tamamıyla demokrat bir hâle gelmesi iktiza ediyor. Diğer taraftan da dinde bir teceddüt husule getirmek lâzım geliyor. Çünkü din, millî li-

(!) Baş tarafı geçen sayıda

sana nakledilmez ve millî hayat suretinde yaşatılmazsa ümmet hayatı devam ediyor demektir. Onun içindir ki, Türk mütefekkirimize göre, «Türk milliyeti henüz teşekkül hâlinindedir : Bugün Osmanlı devleti asrî bir devlet şekline girer, din millî lisana nakledilir, Avrupa medeniyeti içinde bir Türk harası teşekkül ederse Türklerin de millet hayatı başlamış demektir» (1)

(**Mehmet İzzet**) de (Millet) halinde yaşamının, herşeyden önce, hükümlerlik ve sultanlık tâbiyetinden kurtulmakla meydana geleceğini ileri sürüyordu: «Milliyet fikri Cumhuriyet ve Demokrasi fikrine, yani, kendi kendini idareye, muhteriyet fikrine karşılık sayılmaktadır. Bu da beşerî kıymetlerin kendi başlarına ayrılması, kendi başına ehemmiyet ve muhteriyet kazanması hadisesinin bir parçasıdır: Tarihte bir an geliyor ki artık hükümdar ve millet bir birini ayrı ayrı görüyor.» Hülâsa, «Demokrasi fikrine dayanmaksızın muvaffak olmuş milliyet cereyanı yok gibidir.» (2)

Böyle olunca, Türk tarihinde (Millî ruh)u bulmak için, bugünü kesip ancak gerilerde dolaşmak şöyle dursun, aksine bugünden hareket edip, adım adım gerilere gitmek lâzım gelmez miydi?

Acaba hangi düşünce ve (ilmî kanaat), gerçek bir (millî Türk tarihi)ni içine almayan böyle anakronik (Türk tarihi serisi) yapmaya sürüklemektedir?

Bunun açıklayıcı cevabını, şimdi tahlil edeceğimiz dördüncü cilt Osmanlı kronolojisinin ruhunda bulacağız. Önceden şunu işaret etmeliyiz ki, Türk tarihi hakkında bu derece büyük ve dâvalı bir ilim mesuliyetini ve salâhiyetini yüklenmiş görünen bu iki isim, (İsmail Hami Danişmend) ile (Zeki Velidi Togan) ancak son yıllarda bir birlerini, bu müşterek tarih duygusunda birleşmiş buldular. Çünkü, 1925 te çıkardığı (Bugünkü Türkistan ve yakın mazisi) adlı eserinin bir notunda, (Ahmet Zeki Velidi) bey şöyle diyordu: «İsmail Hami adlı bir muallim (Türklerle Hind - Avrupalıların menşei birliği) ünvanı ile iki ciltlik büyükçe bir eser neşretmiştir. Bu müellif menşei itibarıyla Çerkezlerden imiş. Halisüddem Türk olanlardan da bu iddiada bulunanlar Türk Antropoloji mecmuasında neşriyatta bulundular.» (3)

Acaba halisüddem Türk kanlı (**Ahmet Zeki Velidi**) ile, Çerkezlerden olduğu rivayet edilen (İsmail Hami Danişmend) i Yirmi beş yıl sonra, Türkiyesiz bir Türk tarihi serisi ile (Millî ruh)u uyardırmak şevkine sürükliyen ve bu yolda birleşti- ren (Ruh) nerden geldi?

Çünkü 25 yıl önce, birbirlerinden habersiz ve kanca bir birinden farklı bu iki tarihçi inkılâp Türkiyesinin (nimet - dide) lerinden idiler.

(**Zeki Velidi**) Türkistan mâcaraları ile, Vatan hülyalarını ve topraklarını arkada bırakıp Türkiye ye geldiği vakit, İnkılâp Türkiyesi onu bağrına almış, ilmini tanımış, müesseselerine kabul etmiş, hatta onun fikirlerine kongrelerde yer vermişti. Onun için bu profesör nazarında o vakit bir (Türkiye) vardı: «Muassır ve müstakbel Türkiyenin kuvvet menbaı garp türklerini irkan Avrupa ailesine idhal edebilmekte değil, ön asyada siyasi ve medenî bir kuvvet sifatiyle cihan hâdiselerinde kendisini gösterebilmesi olmuştur» diyebiliyordu. Hatta, bu medenî ve muassır Türkiye yi dışarı Türklerine yanlış tanıttacak her türlü kötü niyet ve tesirlere katılmayı tavsiye ediyor, şöyle diyordu: «Türkiye Türkleri bugün mefluç bir halde bulunan büyük Türk milletini vücudunun sağlam nısfıdır ki o sağ olursa vücudun diğer kısımları da ondan müteessir olur ve sağlamlaşır» (4)

Acaba bunun böyle olması, sadece bu Türkiyenin başında bir (Mustafa Kemal)in bulunmasından mı ileri geliyordu? Çünkü, aynı profesörümüz, 1947 de, bu eserini yeni harflerle ve üniversite yayınları içinde çıkaracağı vakit hem adını değiştirecek hem de muassır Türkiye ve inkılâplarına ait kısmı, baştan aşağı, **Mustafa Kemâl** adı ile beraber, Türkiye adını da atmış olacaktır!

İsmail Hami Danişmend'e gelince Tarih Kurumunun ilk ilim yardımcılarından ve muvafıklarından iken, birden, kendisini bu tarih hareketleri dışında ve muhalif bulması sebeplerini yakından bilmiyorsak ta, fakat 1950 den sonra aynı ruhla, Türkiyesiz bir Türk Tarihi ve Dünyası yaratmak davasında **Zeki Velidi** ile buluşması asla tesadüfî olma-

1. Ziya Gökalp : Millet nedir? (İçtimaiyat mecmuası) S. 157; 1917

2. Mehmet İzzet: Milliyet Nazariyeleri ve millî hayat S. 28 Sene 1923

3. Sayın Danişmend'in adı üzerindeki talihsizlik bu kadarla da bitmiyor. Bir vakitler diğer bir tarih profesörümüz, Mükrimin Halil Yinanç da (Selçuklular tarihi)nde bu sülâlenin Ermenilikle alâkasından bahsetmiş ve bu ismin vârisini tarih kurumuna karşı açık bir mektupla ve tarih vesikalarına dayanarak ihtirazda bulunmaya sevk etmişti : (Bakınız : Tarih kurumuna açık mektup İst. 1945)

(4) Bugünkü Türkistai ve Yakın mazisi; S. 690 (Türkistan Bilik neşriyatı, Mısır, 1929)

diği muhakkaktır. Çünkü, görüyoruz ki, her iki isim de karşımıza gerçek birer târih âliminden ziyade, Târihle kendi ruh komplekslerine değişik tatminler ve gelişmeler arıyan fikir macaracıları ve vaka toplayıcıları çıkarıyor. Halbuki târihçi, tarihte kendini ve ruh altı inikâslarını değil, bizzat tarihî arar. Bunu, tarihin metotlarını etraflıca inceleyen (Ahmet Zekî Velidi Togan) (Millî tarihte usul) adlı kitabında bizzat söylemiyor mu? «Vakaların bağlanışlarını tesbit eylemek suretiyle vücuda getirilen bir tarih sentezi, târihçinin şahsî temayüllerine mâruz kalarak yapılmış olursa, bu nevi tarih bir ilim eseri olmaktan ziyade eski alşimistlerin tabiyata ve fiziğe dair yazdıkları eserlere benziye bilir.» (5)

İşte bir târihçiden ziyade bir alşimist ruhunu târihe sokmasıdır ki (İsmail Hami Danişmend'in ilminden ve kaleminden (İzahlı bir tarih krolonajisi) yerine, bilhassa yakın devirler için kronolojik bir (Manifesto) çıkarmış, târihi anlamının büyük zevkinden çok târihe vakit vakit ters görüşle abanmanın hesaplı ve maksatlı kazancından başka pek te müsbet bir neticeye onu vardi ramamıştır.

Şimdi eserin yakın Osmanlı devirlerine ait görüşlerini tenkit ve tahlile geçe biliriz:

Ş Şüphe yok ki, ancak 1924'e kadar uzanan bir (Osmanlı tarihi)ni bugünkü Türkiye zâviyesinden mütalâa ve muhakeme etmek metodik, ölçülü bir hareket olmaz. Böyle olmakla beraber bir inkılâbın ve bir tarihî değişmenin eseri olan bugünkü Türkiye yi geçmiş, yakın zamanların sebep ve icapları içerisinde aramak, onun dêtérinant'larını her hangi bir tesatlûf te değil, fakat bizzat târih gelişmesinin şu veya bu şartı içerisinde görmek te, daha az metodik ve ilmi bir yol sayılmaz.

Bizzat eser sahibi de kabul ediyor ki: «Bizde Meşrutiyet ve hatta Cümhuriyet fikirleri tanzimat devrinde ortaya çıkmıştır: Cümhuriyetten yalnız bir iki kişinin bahsetmiş olmasına mukabil meşrutiyetçilik oldukça kuvvetli bir cereyan halindedir. Ve hatta bundan dolayı eski muhafazakârlara nisbetle teceddütçü sayılan tanzimatçılar işte bu ilk meşrutiyetçilere nisbetle muhafazakâr vaziyetinde kalmışlardır» (6)

Böyle olunca, bugünkü Türkiye Cümhuriyetini meydana getiren her hâdise ve her tesirde, târihin icaplarını aşmıyan bir (zaruret) görmek, onları bu zaruret mantığı içinde açıklamak, yani tarafsız ve hakşinas olmak lâzım değil midir?

Halbuki hiç böyle olmuyor :

Eserde, mâhiyet ve değeri ne olursa olsun, tanzimattan beri başlıyan her türlü hürriyet ve (İnsan hakları) hareketine karşı daima (Saltanat ve hükümlanlık) hukukunun meşruiyeti tutulmakta; ister fikir olarak, ister şahsiyet olarak bu dâvada kendini gösteren her sebep ve âmil gayri meşru, münasebetsiz görülmektedir. Ezcümle, (Fuat ve Âli) paşaların zamanında (Vilâyet idare heyeti meclisleri)ni kuran yeni nizamlar, demokrası hareketinin ilk adımları olarak gösterilirken, bu hareketin hakikî âmili, ne (Mithat paşa)nın dirayeti, ne de hatta, Âli paşa'nın siyasî kıyaseti değil, bizzat padişahın tarakki - perver iradesi olacaktır.

Bunun gibi Şuray'ı devlet'in 10. Mayıs, 1868 de ilk defa açılışı Abdülâzizin huzuru ile kutlulanırken, padişah (teşkilâtı cedide, kuvve'i icrâiye'nin kuvve'i adliye, diniye ve teşriiyeden tefriki esasına müstenittir)! demek suretiyle yalnız (tefrikî kuvva) esasına değil, devlet işlerinde dinle dünyanın ayrıldığına bile temas ederek, yeni teşkilâtı lâikliğe doğru büyük bir adım şeklinde tarif etmiştir), denilecektir. (8)

Halbuki tarihin hiç bir devrinde, hiç bir hükümdarın, kendi irade ve dirayetile tab'asına demokratik haklar tanıdığı görülemez; zaten bir hükümdarın kendi hükümlanlık hukukuna dokunmaksızın, insanlara siyasî haklar tanınması, bir tenakuzdan başka ne olabilir? (10).

Fakat tesir kaynakları nereden gelirse gelsin, kanında ancak (hükümlanlık ve saltanat) rejiminin (meşrû) olacağı imanı iyice kaynamış olan bir kimse için, her hangi bir (ferd)in, tarihî bir rol oynaması,

(5) Tarihte usul; S. 16

(6) Osmanlı Tarihi Kronolojisi; cilt 4; S. 212.

(7) Osmanlı tarihi krolonajisi; cilt. 4. S. 212. (Yeni osmanlılar Cemiyetinin Pariste Propağandaya başlaması).

(8) Aynı eser, S. 227; (Vahdeti Kuvva esasının ilgasıyla Demokrasiye diğru büyük bir adım atılarak tefriki Kuvva esasının kabulü).

(10) Belki tarihten bunu yalanlıyacak bâzı misaller almak isteyenler olacaktır. Nasıl ki bizde tanzimatı Abdülmecid'e ve daha önce üçüncü Selim'e; Meşrutiyeti de İkinci Abdülhamid'e mâletmek isteyenler bugün de ilim adına bu sakat ve dar görüşü savunmaktan geri durmamaktadırlar. Tanzimatın bir hükümdar hevesine mâledilemiyeceğini, hiç olmazsa 1940 da çıkan (Tanzimat) adlı eserle, Doç. Reşat Koynar'ın (Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimatı: 1954) Prof. R. Okandan'ın (Umumî Âmmeh hukukumuzun ana hatları) eserleri, şimdilik ispata yarıyabirler. . .

mantığının alacağı bir (hakikat) olamaz. İşte bu ruh (kompleks) i dir ki, eser sahibini târihin kuvvetli (ferdiyet)lerine karşı sert bir muhasebe ve (tasfiye) yürütmeğe sevk edecektir. Bilhassa (Mithat Paşa)ya yönelttiği sistemli hücumların ve sert hükümlerin psikolojik kaynağı buradan gelmiş olmalıdır.

§ İkinci Meşrutiyetten sonra, Şehid'i Hürriyet (Mithat Paşa)nın hayat ve şahsiyeti hürriyetin bir sembolü olarak, halkın vicdanında kutsal bir sevgi mevzuu haline geldiğinden beri, onun hakkında herhangi yersiz bir fikir ve kalem yürütmek, elbette, bu halk vicdanını rencide etmek olurdu.

Ancak bu totemleştirme muhakkak ki târih için zarar oldu: İnsan'ın hakikî cephesi iyi tanınmadı. Zaten, hiç bir noktada, sosyal bir hareket târihimiz yapılmadığı için Abdülâziz devrinden beri sürüp gelen bu siyasî ve içtimai mücadeleler de, objektif bir târih ve sosyoloji konusu olmadı. Yalnız (Abdülâziz) in ölümü, lehte ve aleyte hükümler, nazariyeler kurmaya vesile verdi. Bu (vesile)nin, ikinci Abdülhamid'e, taht düşmanlarını birer birer ortadan kaldırmak için nasıl bir fırsat kazandırdığını biliyoruz.

Abdülhamid ve (Hakkı Hükümraniyet) taraftarları için, (Mithat Paşa) ve (Abdülâziz vakası) bir bunun karşısında sadece meşrutiyet hürriyet - perverliğiyle (Koz) olarak vakit vakit istismar edilirken, tutunan zayıf bir gazete tarihçiliği nihayet halkın mâşarî inanış ve bağlanış sınırlarını aşmayan bir savunmadan başka birşey yapamıyacaktır. İşte adı geçen kronoloji'de bu zayıf savunmanın boş bıraktığı meydana, kendi kanaat ve temâyüllerile, yeneden kendi hesabına elde etmeğe çalışmaktadır.

Eserde, Mithat Paşaya yöneltilen başlıca tenkitler şu noktalarda toplanabilirler :

1. Psikolojik zaafılar : Mithat Paşa kendini beğenmiş, hükümdarın karşısında lâzım gelen el ve etek öpmeleri yapmıyacak kadar haddini bilmez, câhil fakat mütekebbir bir adamdır. Bu sebeple siyasî hayatında devletin menfaatından ziyade, kendi (dâva)sının sebeplerini ancak görebilmiştir. (Kronoloji; cilt IV. S. 240, 243).

2 — Ahlâki kusurlar : Kendi mevki ve ikbalini korumak için, Abdülâzizin tahttan indirilmesinde, (Hüseyin Avni Paşa) ya körü körüne tâbi olmuş, bu yüzden (Abdülâziz)in, bir intihar oyunu, haincesine öldürülmesi onun isteğiyle olmasa da, pekâlâ bilgisi ve kabulüyle tahakkuk ettirilmiştir. (Kronoloji : cilt, IV. S. 267 - 273)

3 — Siyasî görüşsüzlükler ve günahlar : Mit - hat paşa, bir devlet adamı olarak, bulunduğu valiliklerde oldukça faydalı bâzı işler yapmış da olsa, fakat dış politikada, devletin direksiyonunu vukuf ve dirayetle idare edememiştir; bu yüzden, kendisine fazlasiyle mâlettiği Kanun'î esasî oyuniyle büyük devletleri avutacağına inanmış, meşhur (Haliç konferansı) oyununu da, sadece gülünç bir şekilde oynayabilmiş, neticede onun halk görgüsüzlüğüyle kuvvetlenmiş olan sözde celâdeti 93 harbini, onun bütün felâketli neticelerini başımıza getirmiştir. (Kr. S. 291 - 295).

Buna daha bir kaç noktayı da eklemek mümkünse de, makalenin hacmini fazlasiyle aşacak olan bu mevzu etrafiyle girmemek için, sadece bu belli başlı tenkid ve hücum noktalarına cevap vermekle kalacağız :

1) Devlet adamında daima osmanlı vezir'ine has bir kulluk ve (ubudiyet) ruhu aramakta haklı olan enderun tarihçiliği için, Mithat paşa, sıra dışı yetişmiş her şahıs gibi, gerçekten bir (sonradan gelme), (haddini bilmez - arrogant), hattâ, gayri tabii bir karakterdir. Fakat, inkılâp tarihi için, Mit - hat paşa'nın bu karakteri sonradan gelişecek hadiseleri hazırlayan mes'ut bir (gayri tabii) sayılmadır. O, bir çok vezirler gibi orta ve hatta alt sınıf adamı olduğu halde kendi başına yetişmiş olmanın (istiklâl)ini ilk def'a duymuş, devlet'i bir hükümdara tâbiyet'de değil bir devlet işiyle, hâkimiyet'e millet adına iştirak etmekte tanımış olmaktan gelen bir üstünlük duygusunu, yine ilk defa, siyasî bir kuvvet yapmış adamdır.

Bu suretle (Mithat paşa), bütün kusurlarıyla beraber, tarihimizde ilk (devlet adamı) olmanın şahsiyet'ine sahip bulunmuştur.

Kapı kulluğu ruhuna karşı devlet memurluğu ahlâkını, hükümdar iradesine karşı, kanun kuvvetini, Hükümrânlık hukukuna karşı, millet ve halk hâkimiyetini, ancak bu (haddini bilmez)lik gurur ve nahvetinden aldığı (cür'et) le dikebilen bu (devlet adamı)nın ihtilâlcî ruhudur ki, 1908 i ve ondan sonra gelecek bütün inkılâpları hazırlamıştır.

Fakat, tarihte her (inkılâb)ı bir (hakk'ı meşru)ya karşı baş kaldırmış (zorbalık) gibi anlayanlar için, bu bir (komitecilik ruhu)ndan başka şey değildir, nasıl ki eser sahibi için bütün siyasî cemiyet ve hizipler bir komiteden ibarettir.

2) Abdülâziz'in intihar mı ettiği veya öldürülmüş mü olduğu meselesini, burada kesip atmak ak-

lımızdan bile geçmez; hatta, bu vakada, (Hüseyin Avni paşa)nın bazı hareketlerini (öldürülmüş olduğu) kanaatini ağır bastırarak şekilde tefsir etmek isteyenlere, istenilsin istenilmesin, insanın kanacağı gelmiş te olsa, fakat (Mithat paşa)nın, tam sekiz yıl sonra, nasıl bir maksat ve hatta (entirika) ile bu (vaka)nın başlıca maznunu ve mahkûmu yapıldığı; yıldız muhakemesinin, o (fâil) de olsa, onun (günâh)ını kat kat geçecek çirkin, karanlık, hileli, her bakımdan, bir (saray desisesi) ile bulaşık bir (compot) teşkil ettiği asla inkâr edilemez.

(Abdülhamid)in, bu vak'a ve muhakeme ile, amucasının (haksız) ölümünü, vicdan ve tarih önünde temize çıkarmak istediği yolundaki hesaplı, fakat, dipsiz tefsirlere, şimdilik sadece tebessüm ederek yer vermiş te olsak, bu kanlı muhakemeye, (müşür Gazi Osman paşa), (Ahmet Vefi kpaşa) Adliye nazırı (Ahmet Cevdet paşa) gibi, her biri kendi şahsiyetlerinde ve çaplarında birer (değer ve itibar) temsil eden isimleri karıştırarak hattâ, onları kullanarak, kendi hesabına düşürmesi, ancak (irtikâb) kelimesiyle vasıflandırılacak bir hareket değil midir?

Kaldı ki, biz, bu gün, hem de bizzat eser sahibinin farkında olmadan serptiği bazı aydınlıklar izinde, bu muhakeme gerisini daha iyi fark ediyor, Abdülhamid'i, bir fırsatta bu (korkunç hayalet)den kurtarmak için, (Vak'a)nın nasıl adım adım tertip edildiğini de öğreniyoruz.

Çünkü, tarihte çeşitlerini gördüğümüz bir complication'la, seziyoruz ki, (Mithat paşa)nın yokluğunu isteyen sadece Abdülhamid' değildir; hatta, belki de-en son odur, veya, hiç değildir (11). Sarayda, onun nüfuzundan vakit vakit ürkenler, onun mütehakkim, hükümrâna karşı müstakbil ve (cabbar) tavırlarından (rencide) olanlar var. Asıl (rahatsız)lar bunlardır, bu saray kullarıdır. (Pilevne) destanlarını Gâzi adıyla kendine şan ve şeref yapmış olan (kahraman)ı, bir saray müşiri üniforması altında, elpence divan, merasim arabasında, (zât'i şâhâne)ye siper yapan bu (kulluk) ruhu, elbette ki, padişahın önünde boyun kırmayan, gayet serbest, tek ve korkusuz konuşan şu (türedi adam) dan sıkılacak, onun adı bile, üzerlerine ağırlık giterecektir. Saray kullarının bu sıkıntıları, sadece (Mithat paşa) üzerinde durmuyor: **Damad Mahmut Celâlettin** paşa da bu (sevimsiz)ler içindedir. Çünkü onun adı da çok fazla (Sultan Murad)a karıştırılmaktadır. (Vak'a) ile alâkası olmadığı halde, saray gözcüleri tarafından, (Mithat paşa) ile sık sık buluşması rivayeti, onu da (tehlikeli)ler arasına sokmaktadır.

Bütün bunların hakikatini, bizzat (Danışmend) üstadımızın ailece büyük kayın pederleri (Eğinli Sait paşa) adına sağladığı vesikalardan rahatça (istidlâl) ediyoruz.

Burada, isim ve cisminden ancak kendi nakilleriyle haberdar ediliğimiz bu (mabeyin müşiri)ni muhakeme edecek değiliz. Fakat bütün meziyetleri makbulünüz de olsa, onun (Hatirât) adı altında tanzim ve tertip ettiği (jurnal)lar, bize, bütün bu perde arkası hîle ve entirikaların yer yer bâzı ip uçlarını sezdiriyor; bu ip uçlarında yine yer yer bâzı çekemezlik ve (saray kulluğu) hülûskârlığının ruh ifadeleri ne kadar belli oluyor! (12)

(11) Bu hususta, üstad (İbnül'emin Mahmut Kemal İnal) daha insafı ve tarafsız bir vukufla, bizi aydınlatacak gerçek (anecdote)lar vermektedir. Bakınız: Osmanlı tarihinde son sadrazamlar : cilt 2-3

(12) Bu (Hâtıra)lar, ilk def'a (Türklük) mecmuasının 4 üncü sayısından itibaren yayınlanmıştır: 1940. Sadece, ele geçirilmiş bir vesika olarak çıkarılan bu perâkende ve tamamıyla (taraf)lı intibalar ve kuruntular mecmuası, ilk defa şu kayıtlarla asıl değeri içinde takdim ediliyordu: «O buhranlı devrin bütün büyük hâdiselerine, ilk meşrutiyet inkılâbiyle 93 seferine ve o seferin neticesi olan Ayastafanos faciasına hep iç yüzünden şahit olan bu doğru sözlü ve teceddütçü türk askeri..... S. 262.» Fakat bu teceddütçü mâbeyin müşürü, bütün hüsnü niyetine rağmen gerek mütercim Rüşdü Paşa ve gerekse Mithat paşa için en ağır ve tecavüzkâr diller kullanırken onların bilhassa (Cumhuriyetçi) olmalarını, tabii olarak, en başta bir hiyanet ve (habaset alâmeti) saymaktan geri durmamaktadır. Gariptir ki, Sait paşanın, yukarıda aldığımız ifadesine, 1940 da, (Üstad Danışmend) aşağıdaki notu döşerken, bu kanaat, (Kronoloji)nin tertibinde değişecek ve Cumhuriyetçi bir hareketin bu mağdur ve kurban edilmiş kahramanları, birer türedi, birer sergerde olacaktır.

«Abdülhamid'in bu izahına göre Mithat paşa ile mütercim Rüşdü paşa'nın Cumhuriyetçi oldukları anlaşılıyor: şimdiye kadar meçhul olan bu nokta inkılâp tarihimizi yazacak müstakbel tarihçilerimiz için fevkalâde bir ehemmiyeti hâizdir. Padişahın ifadesi, paşaların meşrutiyet rejimini (Cumhuriyet)e doğru bir istihale safhası talâkki ettiklerini gösteriyor. Sait paşanın bundan sonra gelecek şahsî izahları da bunu teyid ediyor: S. 414.»

Kıymet hükümlerinin ve görüş ölçülerinin on yıl içinde bu derece sür'atle değişmesini sadece bir tesadüf, veya ruhî bir istihaleye yormaktan ziyade, her çeşit kanaatlarımızı herhangi bir ilmî criterium'a değil, sırf günü politika temayül ve tesirlerine bağlı tutmak zaafımıza vermek daha doğru olur.

«Mithat paşa sadrazam olduktan sonra hilâfi memül iptidaları zimni ve sonraları dahi aleni olarak evamir'i seniye'î adaletkârâneye muhalefet etmeğe mütecasir oldu. Zat'î şahâne efendimiz cülüs'î hümayunlarındanberi gerek Mithat paşa ve gerek Mehmet Rüşdü paşa hakkında (bu adamlar vatan ve millete hizmet edemezler, bunlar haindirler, zira ahlâkları icabınca teferrüd etmek dâyesinde olduklarından Hanedan'î Osmanî yi küşe'î nis - yana atırıp memleketi Cümhuriyet heyetine koymak ve kendileri Reis'cumhur olmak efkârındadırlar...) deyu efkâr'î şahânelerini buyururlar idi. Ben bu adamların ne kadar müfsid ve efkârî bâtila es - habından olduklarını nefsimde tecrübe ederek bilir - isem de... Türklük: cild III sayı 13, S. 414»

(Tarihî vesika) olarak, debdebe ve ihtiramla sunulan, hakikatte, bütün endişesi (zât'î şahâne)nin (vücut'î akdes) lerini rencide edecek her hadise ve şahsı (tel'in ve tezvil) etmek olan bu (mémoires)ları bir (şahadet) gibi ele almak ve büyük dedeleri hakkında, hiç kimsenin lüzum ve kıymet vermeyeceği bir justification'a böyle bir kronolojinin tahammülünden çok fazla bir (ibzâl)le yer vermek, belki eser sahibi için ailevî bir vecibeyi yerine getirmek olmuştur; fakat, son gününde, vücudunu (devlet ve millet) uğrunda bağışlayan (13); tarihî bir haksızlığı, en çirkin bir (saray ve bendegân) desisesi ile kurulmuş şenî bir ölümle ödeyen bir devlet adamı hakkındaki ifade ve hükümler, kelimenin ilmî ve ahlâkî manasıyla (haksız), terbiye anlamıyla (münasebetsiz) olmakdan kurtulamazlar.

Kaldı ki, daha fazla müsbet delillere dayanarak birer birer red edilmesi güç olmayan bu isnad ve hükümler, başdan başa hissî bir tahriften, tarihî yanlışlıklarla dolu kasıtlı te'villerden başka bir vasıf göstermemektedirler. (93) harbinin izahı ve tefsiri buna en açık bir misâl olabilir.

3) Hiç bir suretle karşı-konulması mümkün olmayan, ancak büyük fedakârlıklar ve kayıplarla, devlet istiklâl ve şerefi bahasına bazı (tavizler) le belki tehiri düşünülebilen (mukadder) bir harbin bütün sebebini bir devlet adamının idraksizliğine ve siyasî ihtirasına atfetmekdeki görüş darlığını bir tarafa bırakalım, bir çoklarının yaptığı gibi, henüz yeni tahta çıkmış bir Bolulu onbaşı kadar, harp fikri olmayacak bir padişahın baş kumandanlığı ve saray bendelerinin hazakatsız erkân'î harpliğiyle idare edilen bir harbin neticelerini, şu veya bu şahsa bağlamak, bu güne kadar sürüp gelen aynı (enderun tarihçiliği) ruhunun ifadesi olmaktan başka mâna taşımaz...

Eserde, (Süleyman paşa) gibi, türklük tarihinde, her halde (Egimli Sait paşa)nın mevhum ve muhayyel) türkcülüğünden ve meşrutiyetçiliğinden çok daha fazla ve çok daha haklı bir yeri oldu, ayrıca, o da saray bendelerinin hâince, nankörce tuzakları ile, (Bağdad)da yok edilen şerefli bir asker için de çok sönük bir köşe ayrılması; hele, davâsı bizce, kâfi derecede aydınlanmış olan (Deli Fuad paşa)ya, bâzı askerî muvaffakiyetlerin kahramanlık pâyesi verilmiş olması, bütün (Türkcü ve milliyetçi) gayreti altında, eserin sadece bir (saray ve bende) ruhu ile yazılmış olduğuna, bu zihniyetle millî bir târih karakteri asla taşıyamıyacağına yeter derecede inan ve kanaat vermektedir (14).

Bu kanaat, yeni zamanlara geldikçe daha kuvvetli bir vüruh alacaktır.

Eseri baştan başa tenkit ve tahlil etmekten ziyade, sakat bir ruh haletini meydana koymak için kaleme aldığımız bu yazının hacmını daha fazla genişletemeyeceğimize göre (1908) meşrutiyet hareketi ve bu ikinci meşrutiyetin kahramanları, yâni, komitecileri (!) üzerindeki, aynı isnatçı kalemle serpiyen hükümlere de maalesef fazla dokunamayacağız. Saltanat ve hükümlerine karşı uyanmış her hareketi bir (kıyam), her kalkan başı bir (âsi) saymış olan (Bâbüsseade) ve (Babîâli) yazarlarının bu kalıntı ruh davranışlarının derin sebeplerini de burada belirtmeğe yanaşmaksızın, sâdece işaret e-

(14) Eserin (93) meşrutiyet hareketi hakkındaki sözde tahlillerine ve bilhassa bu harekette (Mithat paşa)nın rolünü silmek; (kanun'î esasî)yi - bir vakitler Ahmet Mithat efendinin aynı bendelikle yaptığı gibi - (Abdülhamid) in hürriyetçi (initiative)ine; şimdi de, büyük peder müşür Sait paşa'nın demokrat zihniyetine mâletmek için yaptığı tahrif ve tevellere, hele kullandığı tezyifli dillere cevap olarak, kendisinden çok daha ilmî ve objektif olduğuna şüphe olmayan bir tarihçimizin (prof. Bekir Sıtkı Baykal)ın etüdünden şu satırları almakla kalacağız. «Vükelâ içinde Mithat paşadan başka tam manasıyla meşrutiyetçi hiç kimse yoktu. Sadrazam Mehmet Rüşdü paşa, kanun'î esasiye değil, sadece bir islâhat yapılmasına taraftar olduğu gibi Ahmet Vefik paşa, tamamiyle meşrutiyet aleyhinde, Saffet ve Edhem paşalar ise tarafsız idiler. Mâbeyin baş kâtibi Sait, ve mâbeyin müşiri İngiliz Sait paşalar, aslında meşrutiyet aleyhinde değillerdi, fakat bunlar yine sarayda büyük nüfuz sahibi olan meşhur kızlar ağası Behram ağa da dahil olduğu halde her üçü birden hakikatte Abdülhamid'in emirleriyle hareket ediyorlar, bunların aleti oluyorlardı. Belleten : sayı 21-22 (93 meşrutiyeti)»

deceğiz ki, (İkinci meşrutiyet) bâzı değerli hukukçularımızın bilhassa ciddiyet ve olgunlukla ele aldıkları bir âme hukuku hareketi dışında, bu gün de tarihçisini bulmuş değildir. (15)

Bununla beraber, bütün aksayışlarına, topal lamalarına, sürçmelerine ve hatta, yer yer gerilemelerine rağmen, eğer, memleketimizde gerçekten bir (Siyasî ve hukukî reform) devri hâlâ yürüyorsa; eğer, gerçekten bir demokrasi havası, her türlü istikametsizlikleriyle beraber, ruhlarımız üstünde daima aynı (fikir ve ihtiras)ları uyandırıyor, bunu, büyük tarafla bu ikinci meşrutiyet hareketine, onun, bir çok cepheleri henüz aydınlanmamış olan çok başlı vücuduna borçlu olduğumuzu inkâr edemeyiz. Târih, bu hakikati şahsî duygularımızın dar ölçüsüne sıkışarak bozmaktan elbette bir gün kurtulacaktır.

§ Eserin, bizce en tenkide değer ve en (bozuk ruhlu) tarafı, 1914-1918 harbi içindeki siyasî ve askerî olaylara dokunan (gayri tabii) rüyet tarzında, daha açık belli oluyor:

1915 yılı olayları içinde, bütün cephelerinden düşmanla temasa gelmiş büyük askerî hareketin can noktası, şüphe yok, (Çanakkale) müdafaası olmuştu. Bu cepheye kitabın bir kaç sayfasını tahsis eden (Üstad Danışmend) 18 mart çıkarmasını hikâye ederken, düşmana ait bütün tafsilâtı, ve savunmanın bütün taktik safhalarını ihmal etmiyor: «18 mart perşembe günü İngiliz - Fransız donanmaları boğazı zorlayıp geçmek için meşhur büyük taarruzlarını yapmışlardır. İngiliz filosu amiral Robeck ve Fransız filosu da amiral Guépratt kumandasında dır: mecmuu on sekiz büyük zırhlı ile bir çok muhripler ve tahtelbahirlerden mürekkep olan bu düşman donanması öğleden evvel saat 11 de üç filo hâlinde boğaza girip öğleden sonra 5,45 e kadar tam altı saat kırk beş dakika, 506 top kullanarak, yalnız 150 top olan merkez bataryalarıyla harb ettikten sonra mağlûp olmuş; Océan, ve Jrrésistible isimindeki İngiliz zırhlılarıyla Fransızların Bouvet zırhlısı 600 mürettebatıyla birlikte, top ve torpil isabetleriyle batmış... S. 423.» Peki, bu düşman gemileri kıyas edilemeyecek üstün bir kuvvetle boğazın şu cılız kilidini kıramıyarak perişan ve mağlup geri dönmüşlerse, acaba bu karşı koyan kuvvetlerin Osmanlı Türk kumandanı, veya, kumandanlarının başında olanı kimdi?

Görüyoruz ki, eserde, (Mustafa Kemal) adını dile almamaya azmetmiş bir (küsün) insanın edası var: 1916 da, yine Çanakkalede düşmanın son

püskürtülüğünden bahsedilirken şöyle denilir: «Türk tarihinin en muhteşem destanlarından olan Çanakkale menkibesinin bütün şan ve şerefi (Mehmetçik) denilen eşsiz Türk neferine aittir. (İstanbul)u kurtaran onun cehennemle boğuşup muzaffer çıkan imaniyle millî kudretidir. Onu Allahın askerî gösteren bir hadis'i kutsî rivayet edilir... S. 430»

Doğrudur : Mehmetçik harbin kolu, ayağı, sırtı, tahammül ve sabrıdır ama, harbi kazandıranlar, (başlar)dır. O ayaklar iyi başlar taşımadıkları için (Trablus)da İtalyanı denize dökememişler, Balkanlarda Bulgar ve Yunanı püskürtmemişlerdi... Hayır, sayın tarihçi, Mehmetçik sadece neferin adı değil harbi yapan bütün kuvvetlerin sembolüdür; bu sembol, Çanakkalede, bir Mustafa Kemal adı ile tarihin şan ve şeref sayfasına geçmek için ayaklanmış ve şahlanmıştı.

§ Abdülhamid'in (kiyaset) ve (dirayet)ini saymak için sayfalar dolduran, muhterem büyük pedelerinin meçhul (liyaket)lerine, tarihin bu güne kadar kapalı bıraktığı bütün (sahavet) kapılarınca geniş girme hakkı veren... tarihçi sanki, heyecan ve soluğunu, 1920 nin eşiğinde, ve yeni bir vatan kurtuluşunun yeni bir millet yaratmaya kalktığı günlerin başında kaybedivermiş gibi, buraya gelince hevesiz ve isteksiz, sadece günleri, mahmur bir hatırlayışla sıralıyor :

1920 vak'aları içinde (11 Nisan) günü (Meclis'i mebusan)ın feshedilişidir, fakat 23 nisanda Ankarada bir millet meclisi kurulmuş, ne ehemmiyeti var!. Çünkü biri İstanbulda, devlet merkezindedir. öbürü, Ankarada, taşradadır; Târih, yalnız (İstanbul)un şerefine kaside düzmekle vazifelidir. 26 Ağustos, 30 ağustos.. ah karanlık duygular: 1920 de, 29 ağustos günün, kaydettirir de, (S. 465), ettikleri gün diye tarihe kaydettirir de, (S. 465), fakat 1922 de, 30 Ağustos zaferini, tarihe geçmeğe değmez yapar!

Son Fransız filozoflarından Paul Janet'nin, yüzüncü yıl dönümü dolayısıyla Fransız ihtilâli hakkındaki kısa fakat ruhlu tarihi, hakiki tarihçinin taşıması lâzımgelen ruh halini ne güzel canlandırır :

(15) Bilhassa hukuk profesörü Recai Okandan'ın Âme hukukumuzda tanzimat ve meşrutiyet hareketlerini inceleyen değerli eseriyle : genç hukuk âlimimiz doçent Târik Zafer Tunaya'nın (Türkiyede siyasî partiler) adlı eser ve makaleleri, bu konuda, alclâde kronikçilerin nokadar uzağına eriştiğimizi göstermeğe yeterler.

Işıksız ve Fikirsiz Geçen Yıldönümleri

[Ekim ayı ve sonrası, bir biri ardınca geçen üç büyük hâtranın adını hayatımızdan geçirip yine geçmişe kattı: 25 ekim (Ziya Gökalp)'ın ölümü, 29 Ekim (Cümhuriyet)'in doğuşu; 10 Kasım (Atatürk) ün gözlerini kapayışı tarih idi.

Bunlardan, (ikinci) si için, gazeteler (mûtaad) yayımlarıyla, bâzıları bir az daha ehemmiyet verecek, alâkalarını belirttiler. Sabahın yedi buçuğunda çifte telli ve orta oyunları ile (Cümhuriyet)'i kutulamaya kalkan radyolar, iki büyük şehrin debdebeli merasiminin aksettirdiler. (Atatürk) ün hâtrası da, yine mûtaad çerçevelerle, siyah ve matemî bir hava içinde dergi ve gazetelerin, çoğu aynı şeyi tekrar eden, yazılarıyla yaşatılmağa çalışıldı.

Fakat, bütün bu gelip geçici alâyiş ve heyecan dalgalarının ardından, acaba, fikrimize, ilmimize hadi onu da ilâve edelim - sanatımıza ne iz kaldı?

İtiraf edelim ki, Türk düşüncesi, bu defa da, bu akıp giden hâtırâ selleri içinde bir an yüzüp ferahlamaktan, ve bir gönül rahatlığı aramaktan daha fazla bir irade gösteremedi. Şüphe yok, Türk fikri üzerine çöken bu ağır gevşeyiş ve çözülüş, sadece Türk düşünürlerinin aciz ve noksanlarına verilemez. Fikri, sadece günlük hava ve cereyanların alış verişli transferleri içinde harcaııp tüketmekten

«Kuvvetlerimizi geçmişin arkasından ah vah ederek tüketecek yerde, bunları şimdinin meselelerini incelemeye kullanalım...»

Not : Kronolojinin bu cildi hakkında, ilk tenkidlerimizi tasarladığımız vakit henüz eser üzerinde ciddî hiç bir fikir ortaya atılmamış, sadece, malûm hâdise ile esere karşı bir çeşit «inquisitoire» tâkip edilmişti. O vakit biz, bu hareketi iyi görmemiş, her halde, fikrin yürüteceği bir karışlığın doğacağını ümid etmiştik.

Bu olmadı. (Forum) dergisinin 15 Kasım sayısında (Kitap yakanlara katılmayınız) başlığıyla hâdiseyi, haklı olarak yersiz bulan Sami N. Özerdin: «fikri ateşle değil yine fikirlerle karşılaşmak» lâzım geldiğine işaret ettiği halde bu fikir hâlâ görünmedi. Tarihin ve ilmin önünde hesap vermek her tarih ve ilim eserinin kaderi olduğuna göre, biz de, düşüncelerimizi toplayarak, tenkidlerimizi, şahıslardan ziyade bir zihniyete ve bir psikolojik davranışı tevcih ettik.

Bu tenkidin Cumhuriyet yıl dönümü ile Atatürk'ün ve Ziya Gökalp'in ölüm tarihlerine raslamasının da güzel bir tesadüf değeri var.

Bu gözle okunması yerinde olur.)

fazla bir tasarruf yapamıyan bir (cemiyet), elbette ki her dönüp gelen hâdisede, dönüp gelen bir âdetin gelip gidecek bir (yer buluşu)ndan başka ne değer ve mâna görebilir?

Ağustos'da (Fikret) nasıl sessizce aramızdan kayıp, bir yıl daha öteye atıldıysa, ekim ayı da (Ziya Gökalp)'i, bir kaç silik hatırlanış üstünde, Türk düşüncesine mevzu diye veremedi.

Atatürk'e gelince, ileride bir örneğini tahlil edeceğimiz yabancı tetkiklerin ağından kurtarıp, bir türlü Türk ilmine mâledemediğimiz (tarihimiz) gibi, tercüme söz ve yazıların nâş örtüsü altında, muztarip uykusuna bırakıldı. Bu hazin habersizliğin, bir az olsun bizde duraklayıp silkinmesini ve bâzı hakikatlere yeniden dil vermesini isteyen (Bilgi), aşağıdaki sayfalarda bu üç büyük hâtranın üstüne serpilmiş fikir ve yazıları toplamaya, bunlardan Türk düşüncesine yeni meselelerin bâzı ip uçlarını vermeğe çalışacaktır.]

«Bilgi»

Ziya Gökalp ve milli sosyoloji dâvamız

Öğret. M. SAMİ

(Ziya Gökalp) in sosyolojik düşüncesi üzerinde bugüne kadar oldukça durulmuş, bu sosyoloji, çeşitli cephelerden açıklanmaya çalışılmıştır (1).

Bununla beraber, bilhassa lise kültür kadrosu ve zihniyeti içinde bocalayıp duran mücerret ve köksüz bir sosyoloji öğretimi de var ki, hâlâ, kendini bulamamış, mâna ve istikâmetini sezmemiş olmanın dağınıklığı, düzensizliği, hattâ, mantıksızlığı içinde, gitkce büyüyen bir boşluk yapmaktadır, ve bu halile, bizi her ne olursa olsun, kendi düşüncemiz ve düşünürlerimiz içinde bir destek aramaya sevk etmektedir.

(1) Bu konuda bilhassa şu eser ve yazıları hatırlatmak yerinde olacaktır: Ziya Gökalp; Sa vie et sa sociologie (Prof. Fındıkoğlu'nun 1936 da çıkardığı Fransızca tezi); Ziya Gökalp: Hayatı ve eserleri: Prof. Hilmi Ziya Ülken, Ziya Gökalp'in sosyolojisi: Niyazi Berkes (Yurt ve Dünya, Sayı II 1941) Ziya Gökalp: Âlim ve idealist cephesi, Prof. Necati Akder (Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, cilt III, sayı 2 1952). Daha etraflı bibliyografya için bakınız, Ziya Gökalp bibliyografyası: Cavit Orhan Tütengil; Ziya Gökalp : Hayatı: Sanatı ve eseri: Ali Nüzhet Göksel. (Varlık yayınlardan)

Artık herkes biliyor ki, bizde sosyoloji fikri, bir ilim disiplini olarak Ziya Gökalp'ın anlayış nüfuzuyla yer almış; hele resmî bir öğretim konusu olmasında onun programı önder olmuştur. (Türk medeniyeti tarihi) adıyla, ancak bir taslak şeklinde derlenip toplanabilmiş olan ilk denemeleri, bu programın tatbikatından olacaktı.

Bu programda (Gökalp), lise çağındaki çocuklarımızın hazırlıksız kafalarına her hangi bir sosyoloji doktrininin (doğma)larını istif edip, bir nevi cemiyet ilm'i hâli yapmak istemiyordu elbet; onca, cemiyet bilgisi, ilmin müsbet metodları ile kurulacak, malzemesini bizzat mukayeseli cemiyet bilgilerinden alarak, sonra, induction ile, genel hüküm veya kanunlara varacaktır. Daha 1914 de şunu söylüyordu: «Bir araştırmacı, bir cemiyeti tetkike başlamadan önce, o cemiyet hakkında edinmiş olduğu peşin fikirlerin hepsini zihninden çıkarmalıdır: «Zihinde yerleşmiş olan bu peşin fikirlerden ilmî inşa edecek yerde dışardaki realiteyi vücuda getiren hususî ve konkret olayları tesbit ederek, endüksiyon yoluyla, bunlardan birinci derecedeki mefhumları çıkarmalı, sonra da aynı yolla bu mefhumlardan derece derece ikinci, üçüncü ve nihayet en genel ve mücerret mefhumları çıkarmaya çalışmalıdır». (Bir kavmin tetkikinde takip olunacak usul: Millî tettebbular mecmuası).

Eğer sosyoloji hakikaten bir ilimse, o halde bu ilmin öğretilmesi de müsbet ve ilmî bir (didaktika) ya bağlanmış olmalı, yani, okuyanlara mücerret târif ve sınıflamaların klişelerini ezberletecek yerde, cemiyetin yaşadığı ve hayatın işlediği mevzu ve meseleleri düşünüp, sosyolojik istidlaller yapacak bir anlayışa sevk etmelidir.

Bunun içindir ki, genel bir sosyoloji imkânı evvelâ, millî bir sosyoloji vücuda getirmeğe bağlıdır. İşte, Gökalp'ı, millî bir sosyolojinin ne olduğu ve nasıl olabileceği meselesine vardırın metodolojik prosede buradan geliyor: Ona göre, sosyal olaylar hakkında elde edeceğimiz bilgi ya (ilim-science), veya (mârifet-discipline) şeklinde olabilir. İlim «genel ve mücerred» hakikatleri, yani kanunları, bu kanunlarla açıklanabilecek (Type)leri, cins ve türleri arar; (marifet) ise, mevzuunu özel olaylarda, konkret şeyde, belli varlıkların belli hallerinde takip eder. Böyle olunca, bir sosyoloji ilmine varmadan önce sosyolojik mârifetler yani, disiplinler meydana koymak lâzımdır, bu da, her cemiyetin, yâni, her milletin kendine ait ve kendine has sosyal olaylarını kendi gerçek sebep ve şartları içinde incelemekle olur. Böylece bir (millî ahlâk), bir (millî hukuk)... disiplini vücuda getirildikten sonra, bir Ahlâk sosyolojisine, bir Hukuk sosyolojisine, bir Din sosyolojisine varılabilir.

(Gökalp) diyor ki: «Bir milletin millî ictimaiyatı o millete ait millî sarf, millî ahlâkiyat, millî hukukiyat... namlarını verdiğimiz bütün içtimaiî mârifetlerin karşılaştırılmış bir terkibi demektir... O halde içtimaiyat ilminin mukayese yoluyla teşekkül etmesi için evvelâ millî içtimaiyatın kurulması lâzım olduğu gibi, bir millette millî içtimaiyatın kurulabilmesi için de o milletin hangi neve dahil ve hangi medeniyet zümresine mensup olduğu anlaşılmalı, yani içtimaiyat ilminin daha önce bulduğu yollardan haberdar olmak icap eder. İçtimaiî ilimlerle içtimaiî marifetler daima birbirlerinin tetkiklerinden istifade etmek mecburiyetindedirler» (İçtimaiyat ve fikriyat: İçtimaiyat mecmuası: 1917).

Bu satırları kaleme aldığı vakit, henüz Türkiye'de bir sosyoloji öğretimi yoktu ve bizim yıllardır boş ve neticesiz sürüp getirdiğimiz bir sosyoloji dersinin tecrübeleri yapılmamıştı. Buna rağmen, o, ortaya koyduğu bu ölçü ile adetâ bizim gelecek tecrübelerimizin âkibetini sezmiş ve daha o zamandan takip edilecek sosyoloji ders ve kitaplarının programını çizmişti:

«Bir milletin kitaplarında yazılan içtimaiî bilgiler, o milletin kendisine ait içtimaiî marifetler ile umumî ve mücerred olan içtimaiî ilimleri muhtevi ise bu kitaplardan elde edilecek bilgi gayet feyizli ve faydalı olur. Çünkü bu irfan ferdlere millî harsı yapan hususî ve konkret kaideler ile bu harsın tâbi bulunduğu umumî ve mücerred kanunları öğretir. Böyle olmayıpta bu kitaplar, ideologların (nasıl olmalıdır?) yollu indî temennilerinden ve hülyalarından yahut, başka lisanlardan tercüme edilmiş. (İçtihad-doktrin)lerden ibaret ise bunlardan husûle gelecek irfan hasta ve zararlı olur. Çünkü böyle bir tahsille bozulmuş bir ferd, yaşadığı gibi düşünemez ve düşündüğü gibi yaşayamaz. Bütün ömrü (hayat) ile (kitap) ın tenakuzlarını halledelemekten doğan bir tereddüt ve bedbinlik içinde geçer» (aynı yazı).

En az otuz yıllık bir zaman içinde yürüte geldiğimiz bir sosyoloji tahsilinin sadece imtahanda satılıp (defedilecek) bir takım boş nakiller vermesi hakikatinin acı kayıplarını çok önceden hissetmiş olan türk mütefekkirimiz, bugün bütün felâketiyle meydanda duran (hayat ve kitap) ayrılığını, okuttuklarımızla hayatın yaptığı arasındaki alâkasızlığı ne kadar vuzuhla belirtiyordu: «Hayatımız kitaplarımıza aksetmediği için kitaplarımız da hayatımıza tesir edemiyor. Kültürümüz tahsilimize karışmadığı için tahsilimiz de kültürümüze giremiyor. Kafamızda ruhumuz arasında yakınlık ve anlaşma olmadığından çifte irfanlı hastalar gibi yaşamaktayız. Bu hastalığa son vermek için biricik çare Türk kültürünü inceleyerek

bundan millî içtimaiyatımızı çıkarmak ve terbiyemizi ancak bu temele göre yazılmış kitapların eline vermektir.»

(Ziya Gökalp) in bu programı, acaba 1917 den bu yana, lise sosyoloji dersleri ve kitapları hakkında ne dereceye kadar (direktif) oldu?

Eğer Necmettin Sadak'ın büyük bir tarafıyla adapte edip, yalnız bazı yerlerine (Gökalp) ten serpiştirmeler yaptığı (politiko - didaktik) kitabı bir tarafa bırakılacak olursa, onun programı, yalnız bir kimse tarafından tatbik edilmeğe, çalışıldı, o da (Mehmet İzzet) ti.

1924 da, ilk defa kabul edilen sosyoloji programı için, Fransızcadan acele bir ders kitabı tercüme eden (Mehmet İzzet), bununla ilmî ve milî bir kültür yapılamıyacağı kanaatini samimiyetle benimsemiş olmalıydı ki, derhal bir telif eser vücade getirmeğe çalıştı.

1927 de, o zamanın Maarif Vekilliği tarafından kabul ve neşredilen (yeni içtimaiyat dersleri) nin başında şöyle diyordu: «Liselerde ve muallim mekteplerinde okutulmak üzere hazırlanmış olan bu kitabın bir kısmı telif suretiyle, bir kısmı da Garp müelliflerinden, bilhassa Hubert'in içtimaiyat kitabından iktibas şeklinde vücade getirilmiştir.»

Halbuki, bir sene sonra, ikinci baskısını yapacağı aynı kitabının, ikinci ön sözünde, bu yarı telif, yarı iktibas şeklinin de noksanlığını, ilmî kifayetsizliğini açıkca kabul edecek, (memleketimiz) in bir içtimaiyatını yapmak ihtiyacını şöyle belirtecektir:

«..İçtimaiyat ilmini talebeye hem sevdirmek, hem de canlı bir bilgi olarak tanıttirmek için en iyi usul memleketimize ait **donn**éleri daima göz önünde bulunduraktır.» Müsbet bir sosyoloji için, mutlaka konkret hâdiselere, yani, kendi cemiyet hayatımızın müsbet verilerine ihtiyaç olduğunu kabul eden genç sosyoloji profesörü, böyle bir ilim metodu için lâzım olan sosyolojik materyelin, meselâ, istatistik gibi, mahallî incelemeler gibi yardımcı bilgilerin yokluğuna temas ediyor, bunların yakında elbet telâfi edileceğini, bu suretle, ileride, millî bir sosyoloji vücade getirmenin yavaş yavaş mümkün olacağını iyimser bir ruhla haber veriyordu: «Bu gayenin tamamıyla tahakkuku için güçlükler mevcut olduğu inkâr götürmez. Fakat ilimde (ya hep, ya hiç) düsturu hoş bir şey değildir.

Büyük muvaffakiyetler, bilhassa zamanımızda, ancak küçük küçük fakat sabırlı ve devamlı adımlarla elde olunur.»

(Mehmet İzzet) in, (Ziya Gökalp) i tamamlayarak, onun programını lise ölçüsünde gerçekleştirmek gayesiyle vücade getirdiği ilk ilmî denemesi,

muhakkak ki, bugüne kadar bu yolda ortaya çıkarılan hiç bir eserle kıyas edilemeyecek bir olgunluk ve (reellik) vasfı taşıdığı halde, neden tutunmadı, neden sıra dışı bırakıldı?

Çünkü, Ziya Gökalp'de, (Mehmet İzzet) de, (sosyoloji) programında aktüel bir politikanın sadece (kitaba uydurulması) nı değil, belki ilmin aydınlığında cemiyetin Rationalisation'nun, yâni, heves ve keyiflerden müstakil (kendi realitesini, kendi insanca yaşayış düzenimizin sebeplerinde bulan) bir sosyoloji disiplini görmek istemişler; ilmi aktüaliteye ye feda etmek yerine, aktüaliteyi, ilmin disiplini içinde anlaşılır bir hâle getirmeği düşünmüşlerdi...

II Ziya Gökalp ve mehmet izzet (1)

S. S. NİZAMOĞLU

Türk düşüncesinin büyük bir şanssızlığı olarak, 1924 de büyük Türk mütefekkirini, ondan beş yıl sonra da, en kuvvetli ve en ümit dolu genç bir meslektaşı, (Mehmet İzzet) i kayıp ettiğimiz günlerden beri, her yıl-bir az daha vuzuhla anladık ki, bu bir-biri ardınca kayıpların telâfisi güç neticelerinden biri, bilhassa Türk sosyolojisine doğru atılan bir adımın, daha başlangıçta, sekteye uğraması olmuştur.

Hakikatte, (Mehmet İzzet) le (Ziya Gökalp), ne felsefi karakter, ne de sosyolojik anlayış bakımından birbirine ek olamazlardı. fakat bu ayrılık Mehmet İzzet te, (Üstad) ı daha iyi tanımak, müsbet veya menfi, kuvvetli veya zayıf noktalarını daha şuurulu ve tarafsız bir vukufla kavramak için lâzım olan (hürriyet) ve (tesirsizliği) sağlamıştı. Onun içindi ki, (Gökalp) in ölümü üzerine çıkan yazılar içinde, bilhassa (Millî mecmua) nın topladığı ve çıkardığı tanınmış isimlere ait hâtıra ve duygular arasında en tok, en (arka düşünce)siz, en samimî, en nüktersiz fikirler onun ağır başlı cümleleri içinde okundu. Sadece şu takdim ifadesi, ikisini birleştiren (ahlâkçı) cepheyi ne güzel belirtmektedir: «Ziya Gökalp'in mazhariyetleri çoktur. Zekâsından, samimiyetinden yaratmak kabiliyetinden ve diğer bütün meziyetlerin den ziyade onda bilhassa bir şeye gıpta ederim: İlmî ile ameli arasında hiç bir uçurum, hiç bir tenakuz olmaması..»

Gerçek bir ilim ve felsefe şahsiyeti için bu en başta aranacak vasıf değil midir? Sadece bir şey bilmek, fakat bildiğini hayatında gerçekleştirmeğe yetmemek, bu neye yarar? (Ziya Gökalp) büyük adamı, yalnız (maşeri vicdan)a bir timsal olmakta buluyor, bütün kıymetleri ve hakikatleri (millî ölçü) ye vuruarak değerlendiriyordu. (Mehmet İzzet) bu kanaatta

(1) M. İzzet hakkında önümüzdeki sayıda çeşitli yazılar bulunacaktır.

değildi. Böyle de olsa, yine teslim ediyordu ki «fikir hayatımızda aydınlığını başka güneşten almağa muhtaç olmayan bir yıldız gibi parlayan bu samimî kanaat karşısında, o samimî kanaatin ilham eylediği hem vekarlı ve hem mahviyetli hayat karşısında hürmetle eğilmeğe mecburuz.»

Onun için (Mehmet İzzet) bu büyük Türk felsefe ve ahlâkçısını, sadece kendi millî takdir sınırlarımız içinde hapsedmeğe râzı olmuyor. «İstiyoruz ki garbin, eski Yunanın, arabın büyük filozofları gibi (Ziya Gökalp) in da ismi insanlığın hâtırasından silinmez olsun» Çünkü, onca, ve bizce, bütün bir (millet) inancı içinde birleşmiş bütün (has mütefekkirler) ve «Gökalp Ziya'nın tarihe sâde milletimizin büyük bir adamı gibi değil, belki bütün beşeriyetin bir büyüğü olarak geçtiğini istiyorsak bu arzunun gerçekleşmesi belki bir dereceye kadar bizim elimizdedir: Elverir ki onun açtığı yolun devamlı, onun mümessili olduğu hareketin ciddî ve bütün şark âlemi için feyizli olduğunu gösterebilelim. Eğer bir asır sonra bugünün tarihini yazanlar, bugünün Darülfünun gençleri hakkında (onlar Gökalp Ziya'nın gösterdiği yoldan şaşmadan, sapıtmadan yürüdüler ve onun kendilerine gösterdiği hedefe vardılar) diyecek olurlarsa emin olabiliriz ki aynı anda bu muhterem isim beşeriyetin ölmeyen büyükleri lavhasına kaydedilmiş bulunacaktır.»

Eğer bu gençler, bizim lise sıralarımızda, ve bizim elimize verilen ders çaplarına ve ilim endazelerine göre hazırlanmış iseler, elbette ki, bundan otuz yıl önce hayâl edilmiş bu güzel idealin kısa bir ömrü doldurmadan varacağı (menzîl) acı bir hayâl kırıklığı olacaktır.

III. ZİYA GÖKALP HAKKINDA BİBLİYOGRAFİYALARA VE ESERLERE GEÇMEMİŞ BAZI ZİKZAKLI DÜŞÜNÜŞLER VE İNİŞLİ ÇIKIŞLI TELEKKİLER:

M. Emin RASİM

Tesiri ve fikrinin yayılma kuvveti karşı konulmaz bir tahakküm hissi veren her şöhrete karşı, bağlılık ve takdir kadar, tenkit ve hücum de tabiidir. Ancak fikir hayatı için en verimsiz, en kaypak ve sönmük olan âlâkalar zaman ve zemine göre renk ve ifa desini değiştiren, günlük temayüllerin zikzaklı gidişleri peşinde yan ve yön çeviren görüşlerdir. (Ziya Gökalp)'in fikir ve hayatı da bu tip dönemeçli ve çok virajlı (takdir) lere oldukça mevzu teşkil etti.

Biz bunlar içinde, bilhassa, sosyoloji ve felsefe hayatımızı az çok beslemiş olanlardan bir kaç tipik misâl seçmekle kalacağız.

Eski İstanbul Darülfünunu felsefe tarihi müder-

rîsî (Mehmet Emin bey) -sonradan Erişirgil soy adıyla birleşti- 1914 de genç bir doçent olarak felsefe kürsüsüne çıkarıldığı vakit, Ziya Gökalp, edebiyat fakültesinin en sayılı bir otoritesi, felsefe hocalığının da, adetâ, üstadı idi. Harp yıllarını beraber geçirdiler. Mütareke yıllarında birbirleriyle münasebetleri ne idi, pek bilmiyoruz: Fakat bu fikir adamının romanından öğreniyoruz ki, son zamanlarına kadar bir birleriyle en iyi ve saygılı bir dostluk içinde kalmışlardı. Ancak, (Ziya Gökalp) (Malta) dan (Diyarbakır)a dönüpte, karakterinin idealist cephesiyle (Küçük mecmua) yi çıkardığı vakit, bu çok basit ve sade, hattâ fakir ve bîkes mecmuayı, İstanbulda dudak bükererek, hafifseyerek lüzumsuz bir işgüzarlık gibi karşılayanlar her halde pek az değildiler.

Bu mecmuada çıkan (Felsefeye doğru) yazısı, eski doçent ve yeni felsefe muallimini birden itiraza kaldırttı. Belki bu itirazın felsefî bir hakikat payı vardı, fakat itiraz edilebilecek fikirleri arkasında dikkatle korunması lâzımgelen bir şahsiyet te verdi ki genç muallim, onu da, tenkitleri arasında hırpalıyordu: «Siz felsefî kanaatinizi hemen bir (nas) şekline sokuyor, o yolda yazıyor, o yolda öğretmeğe çalışıyorsunuz. Bu yüzden yalnız eserlerinizden feyiz almış olanlar o kadar kısır, o derece dar görüşlü oluyorlar ki bunların hâline acımamak elden gelmiyor. Çok defa bu türlü talebelerinizle temasa geldim. Her hangi bir mesele hakkında onlara meşhur bir müellifin fikrini söylemiş isem hemen ağzımda yarım bıraktılar: (hayır olamaz, bu mesele hakkında felsefenin kati hükmü budur) dediler:» (Dergâh mecmuası: 1922).

Halbuki, bizzat itiraz sahibi de, bir kaç yıl önce, bu (Diyarbakır) münzevisinin (mânevî talebesi) idi. Ondandır feyiz almıştı; hattâ, Maltaya giderken mânevî mücadelenin felsefî (emanet) ini alanlardan birisi de o idi. Şimdi, Anadolunun büyük bir köy dekoru içinde çömelmiş meçhûl bir şehirden, felsefenin ve ilm'in dilini ve sesini yükseltmek saflığıyla eski (zikır) lerine tekrar başlayınca bu (mürşid) neden hor görülüüyordu? Bunun cevabını sonradan vere duralım, yalnız, bu yazıran iki yıl sonra, (Mürşid) in ölümü üzerine bir mecmuanın topladığı hâtıralar arasında, aynı imzayı taşıyan şu sözler de çıkacaktır: «Gökalp, ancak bir filozof gibi mütalâa edilirse mânevî hüviyeti meydana çıkar. Şunu bilmeliyiz ki son asırda felsefî tefekkürata dimağı Ziya bey kadar müsait hiç bir kimsemiz yoktur. Onun başı hiç bir fikri olduğu gibi almazdı, dimağına giren her hayâl Ziya beyin şahsiyetine bürünür, ondan sonra çıkardı... Artık medfeninde istirahat çekilmiş olan bu büyük adamı takip edecekler, ancak felsefeye kabiliyeti olanlar arasında çıkacaktır. Onun ölümsüz yaşa-

Kemal Atatürk "Avrupanın hasta adamı,, nın yerine müstakar ve sulhcu bir devlet yarattı

XIX ve XX Asırların 'Hasta adamı' olan Türkiye bugün Yakın Şarkta bir nizam, istikrar ve sulh unsurudur.

Yazan : A. Langas - SEZEN

Modern Türkiye'nin kurucusu Kemal Atatürk, aşağı yukarı üç çeyrek asır evvel Selânikte doğmuştur. Hakiki bir halk çocuğu idi, ailesi fakirdi ve küçük bir çiftçi olarak hayata atıldı. Bilâhère yalnız dehası ve çalışması sayesinde albay, general ve başkumandanlık rütbesine kadar kademe kademe yükseldi. Sultanların tefessüh etmiş imparatorluğunu devirerek yerine Türkiye Cümhuriyetini kurdu.

Türk kadınına hürriyete kavuşturdu, o zamana kadar Türkiyede kullanılan ve diğer milletlerle arasında bir uçurum kazan arap alfabesinin yerine lâtin alfabesini kabul ettirdi ve bu birkaç ay içinde okuyup yazma bilmiyenlerin adedini hayret verici bir şekilde azalttı. Alfabenin harflerini koca dağların

sırtına yazdırarak ordunun bu yeni harfleri böyle bir kara tahtadan okuyup yazmasını öğrenmesini sağladı. Kaydedilen terakkinin derecesini bizzat ölçmek üzere Anadolu'nun en hücre köşelerine gidisine kaç defalarca şahit oldum. Riyaseti cumhur arbasında daima bir kara yazı tahtası bulunurdu. Gazi meydanlarda durur, kara tahtayı kurdurur ve köylüleri bizzat imtihan ederdi.

Türk kadınına haremde demir kafesinden kurtaran Atatürk onun daima koruyucusu olarak kalacaktır. Onun sayesinde bugün Türk kadını hukukî bakımdan Garpteki hemcinslerinin mühim bir kısmı kadar hürdür. Mebus seçer ve seçilebilir, eskiden yalnız erkeklere mahsus olan muhtelif mesleklerin hepsini yapmakta serbesttir.

yacak fikirleri felsefî görüşlerinde, ilim anlayışındadır. Bugünkü nesil bu görüşleri, o anlayışı hazimemelidir. Eğer bu yolda Ziya beyin kuvvetli talebeleri çıkarsa gençlik o zaman kendisine karşı borçlı olduğu şükran duygusunu ödiyebilir.» (Millî mecmua).

Şimdi, aynı felsefe meslektaşları, ölümünden çok sonra bir kitapta roman şekline sokacağı bu (fikir adamı)nın, Malta dönüşünde, inzivasını (bir boş gezinin rahat minderi) olmakta bırakmayıp, bir fikir mahfili) hâline getirmesindeki büyük ruh kudretini şöyle hikâye edecektir: «Küçük mecmua nüshaları İstanbula geldiği zaman hayret edenler oldu: Kim ne derse desin, deniyordu, matbaacılık hayatının en bozuk şartları içinde Diyarıbakır da çıkan bir mecmua ile Gökalt İstanbulun fikir hayatını idare ediyor. Onun bir ilk okulda akşamları genç, ihtiyar, subay ve sivillere sosyoloji dersi verdiğini öğrendikleri zaman da (Ziya bey işte budur. Malta onu değiştirmemiş dediler» (Bir fikir adamının romanı, S. 248),

İşte bizde fikirlerin (zaman ve zemin) e göre (idare'i maslahat)ına ait küçük bir misâl..

Atatürk Türk milletine yeni bir ruh aşıladı ve ona lâyük olduğu en büyük şeyi, kendinden emin, cesur, tehlikenin nereden geleceğini çok iyi bilerek hudutlarını, cümhuriyeti ve sulhü müdafaa etmek - ten başka gayesi olmayan bir ordu hediye etti. Bu ordu istiklâl savaşının ordusu idi; düşmanı ana vatanından dışarı kovan; zaferin sarhoşluğuna düşüp herhangi bir siyasî maceraya kapılmadan lâzım geldiği yerde durmasını bilen bir ordu. Türkiyeyi birleşmiş ve mütecanis bir devlet yapmak istiyordu ve bunun üzerine lâik devlet esaslarını ileriye attı.

[Türkiye için en büyük talihsizlik kendi ekolünden yetişmiş olan yeni neslin iktidara geçmesinden birkaç sene evvel göçen Atatürk'ün vakitsiz ölümü olmuştur.].

Dahilî işlerde, Atatürk eski kanunların yerine yeni devletin bünyesine modern bir vecheye verecek olan İsviçre medenî kanununu, İtalyan ceza kanununu, Alman ticaret kanununu ve Fransız usûl kanunlarını örnek aldırıştır. Gazi olduktan sonra (harbe girip çıktıktan sonra) kılıcını ve üniformasını çıkarmış ve bu büyük askeri bundan sonra kimse askeri kıyafette görmemiştir.

Çifte öğretim dâvası

Öğret. Hakkı PULAT

Normâl Okullarımız için hazırlanan ders ve mesai programı çift öğretim, hattâ üçlü, dörtlü öğretim yapan okullarımızda tatbik edildiği müddetçe İlköğretimden randıman almak imkânsızdır.

Bugünkü yanlış program ve şartlar içinde yetişen ilk okul öğrencileri orta okulların randımanını da elbet aksatacaklardır.

Alınan muvakkat tedbirler kifayetsiz ve yersizdir. Zira, bugünkü bina durumu, nüfuz kesafeti ve memleketimizin diğer şartlarına göre çift öğretim ilk okullarımızın değişmez bünyesi olmuştur.

Binaenaleyh: Ders ve mesai programını bugünkü duruma göre süratla islâh etmek ihtiyacında ve mecburiyetindeyiz.

Aksi halde milyonlarca öğrenci, binlerce öğretmen emeği, binlerce okul binası ve zamanı beyhude yere işgâl edilmekte devam edecektir.

İlkokullarda randımanı aksatan metotsuzluk beş madde halinde hülâsa edilebilir :

1. Dershanelerde talimat, terbiye ve sağlık esaslarına çok aykırı ve depolarda olduğu gibi, istiab

hacmini çok aşan sayıda çocuk bulundurulmaktadır;

2. Muhtelif zekâ ve seviyedeki çocuklar bir sınıfta toplanmaktadır.

3. Çift öğretim yapan okullarda, çocuğa dinlenmek ve ihtiyaçlarını gidermek için tahsis edilen zaman beş on dakikaya inhisar ettirmektedir.

4. Normâl okullar için yapılmış olan mesai programı çift öğretim yapan okullarda da uygulanmaktadır.

5. Normâl okullar için yedi-on iki yaşındaki çocuklara göre tanzim edilen ve çok miktarda üstün konuları ihtiva eden ders programı, 6-11 gibi daha küçük yaştaki çocuklara ve çift öğretim yapan anormal okullarda tatbik edilmektedir.

Halbuki fazla bir malî külfete katlanmadan ilkokullarımızın bünyesi, gidis tarzları, program ve çalışma düzeni daha verimli hâle sokulabilir, randıman almak imkân dahiline girebilir. Şöyle ki:

1. Bir defa bina yetersizliği, nüfuz kesafeti na-

onun en büyük zaferi Yakın Şarkta ilk hür parlamanter devleti kurmuş olmasıdır. Reform hareketine girişen birçok devletler onun vermiş olduğu misali örnek olarak aldılar.

Bu şekilde, Kemal Atatürk sayesinde Osmanlı imparatorluğunun yerine dinamik, ve içtimaî terakki esaslı üzerine oturtulmuş genç bir Cumhuriyet kurulmuş oldu.

«Hasta adam» ve «Balkanların barut fıçısı», günümüzde artık hiçbir şey ifade etmeyen târizlerden başka birşey değil; zira Atatürk'ün icraatı bunları beynelmilel diplomatik sözlükten sildi attı. Bugün Türkiye'den bahsedildiği zaman sulh ve medeniyetin kuvvetli bir hâmisî olan bir memleket akla geliyor. Türkiye kuvvetli, bütünlüğünü muhafaza eden ve göze çarpan bir memleket. Mukadderatını bir tek organ tayin ediyor : halk hâkimiyetini ve iradesini temsil eden Büyük Millet Meclisi. Bağımsız ve birlik kudretini haiz Türk milleti bütün dostlarının itimat edebileceği ve programı Atatürk'ün vasiyetini büyük sadakatla tatbik etmek olan bir millettir. Onun vasiyeti : Türk olarak, daima ileri! diye özetlenebilir.

Bundan sonra artık, biricik arzusu memleketine reform ve inkişaf yolunda hizmet etmekte; bunda da ancak - ta ilk başta anlamak ferasetini gösterdiği - dahilde ve hariçte sulh sayesinde erişebilirdi. Bu suretle «Dahilde ve cihanda sulh» düsturunu kabul etti.

Bütün dünya milletleri ile sulh münasebeti tesis etti; yeni Türkiye devletinin kurulması ile ilk başta telâşa düşen bâzı devletler sonradan şunu anladılar ki Atatürk İnkılâplarla sadece memleketin maddî ve manevî istiklâlini düşünmektedir, buna karşı, sık sık harplere sahne olan bölgelerde sulhün korunmasından başka bir gaye gütmek istememiştir.

İlk zamanlar, en fazla sakınılması lâzım gelen Devletlerle ittifak akdetti; daima düşman kalmış olan Yunanistanla dostluk barışı yaptı; sonra Balkan paktının kurucusu ve hâmisî oldu. Eğer yaşasaydı, muhakkak ki en mukaddes arzularından biri olan Balkan anlaşması sekteye uğramadan devam edecekti.

Kültür, sanayi ve cemiyet sahalarında Türkiye büyük terakkiler kaydedilmesini sağladı, fakat

Ziya Gökalp hakkında son eseri münasebetiyle Prof. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu ve Sosyolojik Çalışmaları

S. S.

(Ziya Gökalp) in memleketimiz fikir ve sosyoloji sahasında gittikçe değeri ve kuvveti daha iyi kavranan bir (tesir) kaynağı olduğuna kimsenin şüphesi artık kalmamıştır. Bunun en müsbet delili, hiç bir fikir adamımız hakkında, onun için olduğu kadar hatırlatıcı veya, sadece bildirici hareketlerin, onun düşüncesi üzerine kaleme alınmış eser ve makalelerin vücuda getirilememiş olmasıdır.

Bununla beraber, eğer bir kaç ismin ısrarlı alâkası bir tarafa bırakılacak olursa, bu Türk mütefekkirine daha çok yıl dönümleri vesilesile doğup kaybolmuş bâzi perâkende, gelip geçici heveslerin vakit vakit dokundukları inkâr edilemez. Bu ısrarlı alâkaların başında bilhassa iki değerli ismi zikretmek yerinde olur: Bunlardan biri, İstanbul Muallimler birliği'nin, yıllarca kuvvetve fikrini temsil etmiş olan Prof. Fındıkoğlu; diğeri de (Bilgi)nin yıllarca devamlı emek ve zahmetini kendi şahsında yürütmüş olan meslektaşımız Ali Nüzhet Göksel'dir.

İkincisinin, oldukça kabarık bir liste teşkil eden (Ziya Gökalp) yayını, son kitabıyla (I) sistemli bir (çalışma) eseri daha vermiş oldu. (Ziya Gökalp)'ın bilinen ve bilinmeyen çeşitli cephelerini, ya-

kın bir tanıyanı ve hattâ bir şakirdi sıfatıyla, yıllarca bize göstermeğe çalışan (Ali Nüzhet Göksel) Türk mütefekkirini tanımak ve incelemek isteyenleri her vakit kendine borçlu kılan bir kaynak vasfını taşıyacaktı.

Birincisine, (Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu)na gelince, onun (Ziya Gökalp) hakkındaki çalışmalarının başka bir özelliği ve (şahsiyet)i var: o, yıllarca kesiksiz devam etmiş olan fikir ve kalem hayatında, daima (türk tefekkürü) ve (Türk mütefekkir) dâvasını güderek, (Ziya Gökalp) de, bu Türk tefekkürünün en canlı, en zengin ve en karakterli bir varlığını görmüştür.

Daha, 1934 de (İş) mecmuasının (Ziya Gökalp)e tahsis edilen sayısında (Türkiyede içtimaiyat tarihçesi ve Ziya Gökalp) üzerine ilk uzun denemesini kaleme aldığı vakit, onun şahsında Türk tefekkürünün olgun bir hareket ve tesir kuvvetini göstermek istediği, onunla, bir Türk düşüncesi geleneğini çizmeğe çalıştığı açıkca okunuyordu. İlk Türk hayatının (kollektif düşünüş) çağlarından başlayarak, İslâm düşüncesi içindeki seyrini takip ettikten

(I) Ziya Gökalp (Varlık yayınları Türk klâsikleri serisinden: 1952).

zarı itibara alınarak çift öğretimi, artık esas kabul etmek mecburiyetindeyiz.

Kalabalık şehirlerde bugünkü durum esasen budur. Değişmesine de imkân yokur. Buna göre, programlar birden fazla öğretim rejimine göre ayarlanmak zorundadır.

2. Muhtelif zekâ ve kabiliyette olan çocukların sınıfları şubelere ayrılırken, sınıfta kalmış çocuklarla geri zekâlı çocukları bir şubede, oldukça anlamlı çocukları da diğer bir şubede toplamak mümkün olduğu gibi, bir bölgenin bir okulunda geri çocuklar için bir sınıf ihdas etmek te yapılması ve denenmesi mümkün olan işlerdendir.

3. 6-11 yaşındaki çocuğun beden ve ruh seviyesine uygun az miktarda konuları ihtiva eden bir ders programının tanzim edilmesi bilhassa beklenen en önemli işlerimizdendir.

4. 6-11 yaşındaki çocuğun seviyesiyle uygun az miktarda konuyu ihtiva eden bir ders programı ih-

das edildiği takdirde yarım gün tedrisat yapan her okulda günde üç saatlik ders müddeti kâfi gelecektir.

5. Çocuk 40 dakikalık derstan sonra 20 dakikalık dinlenme, ve ihtiyaçlarını giderme zamanını bulacaktır.

6. Büyük şehirlerde ailenin geçimine iştirak etmek mecburiyetinde olan çocuklar da zaman kazanmış olacak, bu suretle hayatları aksamıyacaktır.

7. Bu şekildeki çalışma ve ders programı tatbik edildiği zaman sınıflardaki izdihâmın önü alınmış olacaktır.

8. Okulun idaresi yardımcı öğretmen vermek şartı ile iki başöğretmen yerine bir baş öğretmene de tevdi edilirse, münazaasız, pürüzsüz bir idare tarzı da meydana gelecektir. Bunlar iyi niyet ve devamlı takiple yerine getirecek olursa, iddialı olmaksızın tahmin edebiliriz ki günün şartlarına uygun, normal bir ilkökul hayatına kavuşmak ve randımanı sağlamak mümkün olabilecektir.

sonra, (Ziya Gökalp)a ve onu yakından tamamlayan bir kaç şahsa, bilhassa (M. İzzet)e kadar gelen bu etüd, diyebiliriz ki, bizde Türk tefekkürünün tarihi üzerinde çalışmak isteyenlere «Yol gösterici» vazifesini görecek, bu yolda her teşebbüs ilk ana çizgileri onda bulacaktır.

Nasıl ki 1936 da çıkardığı Fransızca tezinde, her ne kadar (Ziya Gökalp'in bilhassa aile sosyolojisi hakkındaki düşüncelerini ele alıyor idiye de, hakikatte yine gözettiği gaye (Türk düşüncesi tarihi) idi; nitekim baş tarafda bizzat şöyle fakıyordu:

«Strasbourg üniversitesi edebiyat fakültesinin takdirine arz ettiğimiz bu çalışma ilk önce, Türk olmayan okuyuculara, Türkiyenin felsefi faaliyetinde çağdaş devri tanıtmak isteğinden doğdu. Fakat böyle bir mevzuun, ne derece yavaşılması güç bir genişlik gösterdiğini fark edince, kendimizi bilhassa sosyolojiyi az çok ilgilendiren eserlere bağlamayı tercih ettik.»

Onun bütün fikir hayatı bu çetin ve (yavaşılması güç) mevzuu işlemekle, yani, Türk düşüncesinin tarihini ve kahramanlarını ortaya koymakla geçecektir. Z. Fahri Fındıkoğlu her vakit şu kanaati sağlam bir inançla taşıyacaktır ki «her hangi bir milletin felsefi faaliyeti, hattâ, tamamıyla ilmi çalışmaları bile, büyük bir tarafile kendi iç çevresinden, yani, tarihinden getirdikleri ile, asıl karakterini belli eder» (aynı eser) Onun için, bir milletin gerçek mütefekkiri, kendi şahsında sadece dışardan getirilmiş veya getirilecek kıymetlerin bir nakil vasıtasını gören değil, kendi eser ve düşüncesiyle, (millî dehâ) yı temsil eden kimsedir. İşte (Ziya Gökalp) bu (millî dehâ) nın, bu (kendine; yaptığı, yapacağı, yarattığı şeylerin değerine; kendi varlığına, gerçekliğine) inanmanın müstesna bir timsali idi: «Eğer fikir Türkyesne bu gün batı düşüncesinin modern tarihinde bir pay düşüyorsa, bunu biz Gökalp'e, onun vatana olduğu kadar ilme olan sevgisine, bilhassa düzenleyici dehâsına borçluyuzdur.

Gökalp'in ölümündenberi, bir ruh medeniyeti kurmak peşinde olan Türkiye, bu hareketinde onun işaretleriyle, kaynağı şu Türk ata sözünde toplanmış olan işaretlerle yolunu alıyordu: Taşıma su ile değirmen dönmez» (2).

Z. F. Fındıkoğlu, (Türk fikir ve düşünce tarihi) üzerindeki bu davasını, müsbet çalışmalarla gerçek kılmak için, sadece, akademik eserlerini vasıta yapmadı: her fırsat ve vesile onun bu gayesine imkân verecektir.

(Birlik) deki faal ve sürükleyici tesirini, (Ziya Gökalp) komitesi kurmak, birlik yayınlarında, Türk tefekkürü için vakit vakit bir çıkarma yeri aramak, (İş) mecmuasında (M. İzzet), (Mustafa Şekip Tunç), (Mehmet Ali Aynî gibi büyük fikir ve felsefe adamlarımızın ölmez yazı ve hâtıralarını toplamak, hattâ, Desartres'in (Discours)unu ilk defa dilimize çeviren (İbrahim Edhem bin Mesut)u bile, ileride yazılacak bir (Türk felsefi tarihi) ne mâletmek... gibi, müsbet ve başarılı eserlere kuvvet yaparken, (3) üniversitedeki derslerinde de, Türk fikir hayatını hukuk ve sosyoloji mevzuları

içine alacak, bu suretle çevirme ve devşirme öğretim sistemini, bir dereceye kadar olsun, değiştirmeye çalışacaktır. Onun bu yoldaki sistemli ve akademik programını görmek için bilhassa (İçtimaiyat), (Metodoloji), (Türkiyede Kooperatifçilik)... gibi başlıca eserlerine bakmak yeter.

O bu eserlerinde, yalnız (Ziya Gökalp) değil, meselâ, onun sistemine karşı olan (Prens Sabahattin)i, hattâ, uzak temaslardan başka pek ilmî bir karakteri olmayan bir (Ahmet Rıza bey)i bile kadro içine alacak, her birinde Türk sosyoloji fikrinin bir merhalesini görecektir.

Bu kadarla da kalmayacaktır. Aynı araştırmayı daha geriye götürecektir, garp tesirile uyanan tanzimat tefekkürünün de başlıca ceryan ve istikametlerini ararken, bilhassa (Namık Kemal) üzerinde duracaktır. Onun (kaynaklarından bu güne kadar gelen bir Türk düşüncesi akını ve tarihi) dâvası üzerindeki toplu ve kısaltılmış kanaatini, hukuk fakültesindeki sosyoloji derslerinin ön sözünde de ifade edilmiş buluyoruz: «Eğer tedrisatımız bizden sonraki Türk fikir nesilleri için (aklitten kurtulmuş, kendi şahsına has bir Türk içtimaiyatçılığını yaratmaya doğru yol hazırlayabilir, onlarda, yani, sizlerde bu çok güç işin şudrunu ve endişesini olsun uyarabilirse derslerin sahibi kendisini bahtiyar hissedecektir.» (4)

Bu kitabın (Nazari hukuk sosyolojisi) bahsinde, müellif, sadece başka milletlerin hukuk düşüncelerini ve mütefekkirlarını sıralamakla kalmıyacak, bu tarihe içine, bizim içtimaiyat ve hukuk tariflerimize de yer verecek, bu tarif sahipleri arasında, meselâ, Namık Kemal, Ahmet Şuayyip, Prens Sabahattin... sadece birer hâtıra olarak değil, fikir ve hükümleri ile bir hukuk sosyolojisinin ilmî kuruluşuna kuvvet olmuş (Mütefekkiri)ler olarak ele alınacaktır.

Ölümündenberi sıralanan yıllar boyunca, (Ziya Gökalp)in fikir hayatını yaşatan yine onun atılgan, müsamahasız, fakat, işlek düşüncesi oldu. Geçen yıl, (Türkiye Muallimler birliği) tarafından, Türk mütefekkiri ve Türk düşüncesine ait makaleleri toplayıp bir kitap halinde çıkarıldığı vakit tekrar gördük ki onun bu derin alâkası, inancı, yılların yaşlanıp kuvvetten düşmelerine rağmen, hiç tükenmek ve bitmek bilmeyen bir kaynak olmakta devam ediyor.

O, bu yıllar sonunda, haklı olarak, Türk fikir hayatının şiddetsiz, ışıksız, hareketsiz hâlini üzüntü ve hattâ, infialle karşılıyor; eserlerini ve hareketlerini takip eden alâkasızlıktan şikâyet ediyordu. Şu

(2) Ziya Gökalp: Savie et sa socioloyle; conclusion.

(3) (S) mecmualarına ve (Metodoloji, cilt1) eserine bakınız.

(4) İçtimaiyat:

teessürü bu haklı üzüntünün, üzücü bir ifadesidir: «Memlekefimizde en çok yaygın olan bir yabancı dil ile yazdığım iki eserimi okuyan ve kendiliğinden bir fikir hareketi ile ondan haberdar olan veya ondan bahseden, tenkit eden hiç bir Türk münevverine rastlamadım.» (5)

Eserin ilk kısmı çoğunu bildiğimiz ve tanıdığımız makaleleri toplamakta, ikinci kısmı ise, ancak bu kitapla haberdar olduğumuz değerli konuşmaları vermektedir.

Bunların hepsini burada hülûsa etmeğe imkân yoktur. Ancak (Ziya Gökalp sosyolojisi ve çeşitli cereyanlar) başlığını taşıyan ve 1939 da (iktisad fakültesi içtimaiyat enstitüsünde hukuk ve iktisad talebelerine yapılmış) bir konuşmadan çıkan yazısı, yukardanberi belirineğe çalıştığımız bu (dâva) nın, yâni, bir (Türk düşüncesi tarihi) yapmak iradesinin kısa fakat özülü bir mahsulüdür. Burada (Ziya Gökalp) in tesirini iz iz tâkip ederken, görüyoruz ki kendisine gelinceye kadar sâdece eski darülfünun boşluğunda asılıp kalmış Türk hocalarına birer birer nefes vermeğe, onları fikî tarihimizin hayat sahası içine almağa ehemmiyet vermektedir: «Her sosyoloji sisteminin ilmî kıymeti - bunu her türlü fikir sistemine şümullendirebiliriz - o sistem sahibinin ölümünden sonra bıraktığı iz ve mektepte ölçülür. Bu bakımdan (Ziya Gökalp) kadar hiç bir mütefekkir iz ve çığır bırakmamıştır.» diyen profesöre göre «Ziya Gökalp'in Türk içtimaiyatında bıraktığı tesiri iki istikâmette muhakeme etmek mümkündür. Bu istikâmetlerden biri muvafık olan, yâni Ziya Gö-

kal'i benimsiyen, tâkip eden istikâmettir. Bu mektebi yaşatanlar içerisinde üniversitemizin eski ve yeni profesörlerinren Necmettin Sadık, Köprülüoğlu Fuat, Halim Sabit, Meh. Şerafettin, hattâ, bir dereceye kadar Z. Gökalp'in sosyolojik fikir telâkkisini tâkip eden merhum hukukçu Mustafa Şeref...i zikredebiliriz.» (6).

İkinci tarafta ise, muvafık olmayanların başında (Mustafa Şekip Tunç) ve (Mehmet İzzet) gelmektedir.

Bu suretle Ziya Gökalp'in şahsiyetinde ve düşüncesinde gizli olan çok cepheli ve zengin tesir kuvveti, onu kendisinden sonra, birbirinden ayrı istikâmetlerde de devam ettirmekte, bu hal (Türk düşüncesi)nin feyizli bir tali olmaktadır.

Kitabının diğer yazılarında tâkip etmeği burada bırakarak, ancak okumaya davet etmeğe yetineceğimiz (Prof. Ziyaettin Fahri Fundıkoğlu), çeşitli fikir adamlarımız için ayırdığı her köşenin üstünde kendi yerini hazırlamış, ve fikir hayatımızın tarihine girecek her yolu, (Ziya Gökalp)in aydınlığı altında onun ısrarlı ve çalışkan kafası temizleyip açmıştır. Bu kanaatlerdir ki, bizim yaptığımız gibi, Türk fikrini yaşatan her kıymet ve emeğin hakkını tanıyacak esere, onun ismiyle başlamak, ilmin emrettiği bir hak severlik olmalıdır.

Z. S.

(5) Adı geçen eser, S. 6

(6) Aynı eser, S. III

Dergiler ve Meslek Haberleri

MESLEK HABERLERİ :

8 Geçen sayımızda Türkiye Öğretmenler Millî birliği ile Türkiye Muallimler birliği mümessilleri arasındaki yaklaşıma ve birleşme hazırlığından bahsetmiş, bu müşterek komitelerin kabul ettikleri protokolü vereceğimizi söylemiştik. Aşağıda Protokolü aynen yayınlıyoruz :

«Türkiye Öğretmen dernekleri Millî Federastonu ile Türkiye Muallimler Birliği teşekküllerinin birleştirme komisyonunca kabul edilen protokolü: Türk öğretmen teşekküllerinin yakın bir istikbalde tam bir birleşme halinde gelişmeleri temennisi ile şimdilik Türkiye Öğretmen dernekleri Millî Federasyonu ile Türkiye Muallimler birliğinin bir konfederasyon teşkil etmeleri ve bu konu ile teferruata ait hususların her iki teşekkülün ilk kongrelerinden sonra kararlaştırılması 14. VII. 6955 Perşembe günü yapılan müşterek komite toplantısında uygun görül-

müştür.»

8 (Kongre) ye ait haberler ve akisler:

Temmuz ayı içinde yapılp, geçen sayılarımızda hülâsa edilen Milletlerarası öğretim ve öğretmen kongresinin tesir ve akisleri başka memleketlerde devam etmektedir.

Aşağıda, F. İ. P. S. O. başkanı Margaret F. Adams tarafından (Kongre) tertip heyeti ikinci başkanı Dr. Karahan adına gönderilen teşekkür mektubunun bir kısmı ile tanınmış bir derginin yine kongre hakkında çıkardığı bir yazının tercümesini veriyoruz:

« ... Bütün FİPESO üyeleri hem Kongre'den hem de tanzim edilmiş olan sosyal faaliyetlerden son derecede memnun olmuşlardır. Gerek kendi namına, gerekse FİPESO delegeleri adına, İstanbul'daki misafir severliğimize candan teşekkürlerimi bu satırlarla ifade etmeğe müsadenedizi rica ediyorum... »

BİZE GELEN DERGİLER :

§ Eğitim hareketleri : Sayı II, Kasım.

Her sayısında en az bir iki makalesiyle mutlaka mesleğin hayatî bir meselesine temas eden (**Eğitim hareketleri**) bu sayıda da (Adnan Çakmakçıoğlu'nun (Çürük) başlıklı sezişli ve isabetli fikirlerle işlenmiş bir yazısını vermektedir. Yazar mesleğin kaybettiği en can noktayı (Sevgi) de buluyor. «İnsanlık münasebetlerinin temel taşı olan sevgi; idareci ile öğretmen arasında kurulması gereken fikir köprülerinin ayakları olan sevgi; çocuk dünyasında henüz uyanmaya başlayan filizlerin yaşaması için muhtaç bulunduğu sıcaklığı yaşatan sevgi; meslek ailesinin fertleri arasında fikirlere - hürmeti katıksız bir samimiyetle bekleyen sevgi...»

Fakat, her zaman söylediğimiz, kendilerinin de isabetle dokundukları gibi, sadece (âmir - memur) sistemine bağlı; gaye olmaktan ziyade vasıta hâline düşürülmüş bir maarif zihniyetinde, hangi sevgi korku'nun; hangi vazife duygusu, menfaatin yerini alabilir?...

§ Gayret; 46 - 47, Kasım.

Atatürk'e tahsis edilen bu sayıda köy öğretmenin acı ve hüsranlı cepheleri ayrı birer konu olarak ele alınmış.

M. Eğitim bakanına açık (arz'ı hal) den, bir öğretmen sevgisine köy anasının gösterdiği kötü duygunun hi-

kâyesine kadar her safhası bir (dert) olan bu saf idealist çocukların hayatlarına ne zaman olgun insan değeri gözü ile bakacağız?

Ah Atatürk, sen bunları her yerde nasıl seve seve aradın ve onlara nasıl güvendiysin!

§ Öğretmen; Kasım sayısı (cilt VIII - 97)

Gazi Mustafa Kemal'in, öğretmenlere bir hitabıyla Atatürk'ün hâtırasına bağlanan bu sayıda Dr. Halis Özgü'nün (Doğum sırası ve çocuk ruhu) yazısı; (Bülûğ çağı) üzerine bir tercüme; Atatürk ve Anıt - Kabire ait hâtıralar; M. Hidayet Pasin'in (Fedakâr muallim) başlıklıklı dikkete değer bir makalesi... bu sayıyı meslek mes'eleleri yönünden, yine zengin bir dâva organı yapmıştır.

(Dergilerin devamı)

§ Pedagoji hareketleri :

Pedagoji cemiyetinin IV inci eğitim kongresi raporları, tartışmalar, tenkid ve dileklerle birlikte bir kitap hâlinde ve (Pedagoji hareketleri) adıyla yayınlanmaktadır. Baskı ve kâğıt masrafının ağırlığına rağmen bu resimli hareketi esersiz bırakmak istemiyen Cemiyet öğretmen arkadaşlarının isteğini yerine getirmek için raporları aynen bastırılmış ve elden geldiği kadar bu fikirlerin memleket ölçüsünde yayılmasını fedakârlığa değer görmüştür. Eser üye olmayan arkadaşlara (250) kuruş karşılığında verilecektir. Eser hakkında gelecek sayımızda bir tahlil ve özet bulunacağını sayın Bilgi okuyucularına bildiririz.

N
A
K
L
I
Y
A
T

G. S. 103

Muallimler Sosyal Grup Sigortası

Memleket Sigotacılığında ileri bir adımdır.

Türkiye Genel Sigorta A.O.

Her nevi sigorta işlerinizde emirlerinizi bekler.

ÖDENMİŞ SERMAYESİ : 1.000.000 T. L.

Merkez:

Yeni Postahane Karşısı

Kendi Binası — İstanbul

Telg: GENSIGORTA

Tel : 24800, 7, 8, 9

H
A
Y
A
I

K
A
Z
A

S
S
Y
A
L

Y
A
N
G
I
N

VAKIFLAR BANKASI

**ÖMÜR
BOYUNCA
AYLIK
Gelir
KURUMUNUN**

Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği
Taha Toros Arşivi

001582145010